

Назар КОСАРЕВИЧ,

докторант кафедри публічного управління,

адміністрування і національної безпеки,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,

кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0004-9840-9732>

(© КОСАРЕВИЧ Н., 2026)

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено теоретико-методологічні засади та управлінські механізми забезпечення фінансової стійкості територіальних громад у системі державної політики відновлення України. Актуальність дослідження зумовлено трансформацією інституційного середовища публічного управління в умовах воєнних викликів, потребою формування ефективних механізмів державної політики повоєнного відновлення та посиленням ролі територіальних громад у реалізації державної регіональної політики. Обґрунтовано, що фінансова стійкість територіальної громади у системі публічного управління постає інтегральною характеристикою її ресурсної спроможності та управлінського потенціалу, що віддзеркалює здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати стабільне виконання публічних функцій, підтримувати розвиток територій та адаптуватися до соціально-економічних і безпекових викликів.

Проаналізовано ключові чинники формування фінансової стійкості територіальних громад у контексті функціонування механізмів державного

управління. До них віднесено ресурсну базу місцевих бюджетів, рівень їх збалансованості, інвестиційний потенціал територій та наявність фінансових резервів. Доведено, що важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності громад відіграють інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, якість управлінських рішень на місцевому рівні, а також ефективність державних механізмів регулювання міжбюджетних відносин і підтримки територіального розвитку.

Запропоновано концептуальну модель забезпечення фінансової стійкості територіальних громад, що віддзеркалює взаємозв'язок інституційно-правового середовища державної політики, управлінських інструментів регулювання місцевих фінансів, системи індикаторів оцінювання та результативних параметрів функціонування бюджетної системи громад. Розроблено методичний підхід до оцінювання фінансової стійкості територіальних громад на основі інтегрального індексу, що узагальнює показники ресурсної спроможності, бюджетної збалансованості, інвестиційної активності та фінансових резервів. На цій основі сформовано типологію територіальних громад за рівнем фінансової стійкості, що дозволяє диференціювати громади залежно від їх ресурсного потенціалу та визначати пріоритетні напрями державної підтримки в межах політики відновлення територій.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання запропонованих підходів для вдосконалення механізмів державної політики у сфері розвитку територіальних громад, підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні та формування обґрунтованих управлінських рішень у процесі реалізації державної політики відновлення України.

Ключові слова: державна політика відновлення; механізми державного управління; фінансова стійкість територіальних громад; бюджетна децентралізація; місцеві бюджети; фінансова спроможність громад.

Nazar KOSAREVYCH,

Doctoral student of the Department
of Public Administration, Management and National Security,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,

PhD in economics, Associate professor

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0004-9840-9732>

(© KOSAREVYCH N., 2026)

**GOVERNMENTAL MECHANISMS FOR ENSURING THE FINANCIAL
STABILITY OF LOCAL COMMUNITIES IN THE CONTEXT OF
UKRAINE'S NATIONAL RECONSTRUCTION POLICY**

This article examines the theoretical and methodological foundations and administrative mechanisms for ensuring the financial stability of local communities within the framework of Ukraine's state policy on reconstruction. The relevance of the study stems from the transformation of the institutional environment of public administration amid wartime challenges, the need to develop effective mechanisms for post-war recovery policy, and the growing role of local communities in the implementation of state regional policy. It has been established that the financial sustainability of a local community within the public administration system is an integral characteristic of its resource capacity and administrative potential, reflecting the ability of local self-government bodies to ensure the stable performance of public functions, support territorial development, and adapt to socioeconomic and security challenges.

This study analyzes the key factors influencing the financial stability of local communities in the context of public administration mechanisms. These factors include the resource base of local budgets, their level of balance, the investment potential of the territories, and the availability of financial reserves. It is demonstrated that the institutional capacity of local self-government bodies, the quality of management

decisions at the local level, and the effectiveness of state mechanisms for regulating interbudgetary relations and supporting territorial development play an important role in ensuring the financial stability of communities.

A conceptual model for ensuring the financial sustainability of local communities is proposed, which reflects the interrelationship between the institutional and legal framework of public policy, management tools for regulating local finances, and the system of indicators for evaluating the performance of the community budget system. A methodological approach has been developed for assessing the financial sustainability of local communities based on a comprehensive index that synthesizes indicators of resource capacity, budgetary balance, investment activity, and financial reserves. Based on this, a typology of local communities by level of financial stability has been developed, which allows for the differentiation of communities based on their resource potential and the identification of priority areas for state support within the framework of territorial recovery policy.

The practical significance of these findings lies in the potential to use the proposed approaches to improve public policy mechanisms for the development of local communities, enhance the efficiency of financial resource management at the local level, and inform sound management decisions in the implementation of Ukraine's national recovery policy.

Key words: *state recovery policy; public administration mechanisms; financial sustainability of local communities; fiscal decentralization; local budgets; financial capacity of communities.*

Постановка проблеми. Сучасна трансформація системи публічного управління в Україні відбувається в умовах одночасної реалізації реформи децентралізації та формування нової архітектури державної політики відновлення територій. Посилення ролі територіальних громад у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів зумовлює підвищення їх відповідальності за реалізацію публічних функцій та управління ресурсами місцевого розвитку. У таких умовах фінансова стійкість територіальних громад набуває особливого значення як передумова ефективного функціонування місцевого самоврядування та реалізації державної регіональної політики.

Сучасні безпекові загрози зумовили системну трансформацію економічного середовища та управлінських механізмів функціонування територіальних громад. Значні втрати інфраструктурного потенціалу, переміщення населення, звуження податкової бази та зростання потреб у фінансуванні першочергових видатків посилюють навантаження на місцеві бюджети та ускладнили процес управління фінансовими ресурсами громад. У цих умовах питання забезпечення фінансової стійкості територіальних громад набуває стратегічного значення для забезпечення неперервності надання публічних послуг та реалізації заходів державної політики відновлення.

Водночас сучасна державна регіональна політика дедалі більше орієнтується на застосування диференційованих підходів до розвитку територій з урахуванням їх функціональних характеристик. У межах цього підходу на державному рівні запроваджено класифікацію функціональних типів територій територіальних громад, що передбачає виокремлення територій відновлення, територій з особливими умовами розвитку, територій сталого розвитку та регіональних полюсів економічного зростання. Такий підхід спрямовано на формування адресних механізмів державної підтримки розвитку територій та підвищення ефективності реалізації державної політики на місцевому рівні.

За таких умов забезпечення фінансової стійкості територіальних громад стає одним із ключових чинників результативності державної політики

відновлення. Суттєві відмінності у ресурсній базі, економічному потенціалі та бюджетній збалансованості різних типів громад потребують формування нових управлінських підходів до організації місцевих фінансів. Це зумовлює потребу розроблення сучасних концептуальних підходів до забезпечення фінансової стійкості територіальних громад та вдосконалення механізмів державної політики, спрямованих на підтримку їх стабільного функціонування в умовах повоєнної трансформації соціально-економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення фінансової стійкості територіальних громад у системі державної політики відновлення України розглядається у контексті взаємодії досліджень публічного управління, місцевого самоврядування, регіональної політики та бюджетної децентралізації. У вітчизняній науці вагомий внесок у розроблення управлінських засад функціонування територіальних громад зробили науковці, праці яких присвячено формуванню ефективної архітектури публічного врядування та механізмів забезпечення розвитку територій. Серед таких дослідників доцільно відзначити В. Вакуленка, Д. Дзвінчука, С. Дяченко, Я. Казюк, Т. І. Лопушинського, Маматову, В. Петренка, О. Проніну, С. Серьогіна, І. Чикаренко, Ю. Шарова та інших учених, у працях яких розкрито інституційні засади розвитку місцевого самоврядування, механізми державної регіональної політики та управлінські інструменти забезпечення ресурсної спроможності територіальних громад.

Вагоме теоретико-методологічне значення для осмислення цієї проблематики мають праці В. Бакуменка, Т. Безверхнюк, Ю. Ковбасюка, В. Куйбіди, Р. Плюща, О. Федорчак, В. Філіппової, у яких питання територіальної організації влади, місцевого самоврядування та регіонального розвитку розглядаються як ключові елементи модернізації системи публічного управління. У межах цього підходу фінансова спроможність територіальних громад трактується не як ізольована бюджетна категорія, а як результат функціонування інституційної системи влади, ефективного розмежування

повноважень між рівнями управління, якості стратегічного планування та рівня ресурсної автономії громад. Такий підхід є особливо важливим у контексті державної політики відновлення, оскільки дозволяє розглядати фінансову стійкість громад як інтегральний результат реалізації комплексу управлінських механізмів державної політики розвитку територій.

Значний науковий доробок у формування теоретичних засад державної політики розвитку територій та інституційних механізмів бюджетної децентралізації зробили зарубіжні науковці, праці яких присвячені проблемам організації міжбюджетних відносин, фінансового вирівнювання та формування ефективної системи міжурядових трансфертів. Зокрема, у дослідженнях Р. Бала, Р. Берда, К. Еделя, В. Лексина, Р. Масгрейва, Д. Стігліца та ін. обґрунтовано теоретичні підходи до розмежування фінансових повноважень між рівнями влади, визначено роль держави у формуванні інституційної архітектури бюджетної децентралізації та досліджено механізми забезпечення фінансової спроможності місцевих урядів. Узагальнення цих наукових підходів дає підстави розглядати фінансову стійкість територіальних громад як результат комплексної дії інституційних, організаційних і бюджетних механізмів державної політики, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку територій.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад та управлінських механізмів забезпечення фінансової стійкості територіальних громад у системі державної політики відновлення України, що передбачає уточнення змісту поняття фінансової стійкості територіальних громад у контексті сучасних трансформацій публічного управління, визначення ключових чинників формування фінансової стійкості місцевих бюджетів у процесі реалізації державної політики відновлення територій, систематизацію індикаторів оцінювання фінансової стійкості громад, узагальнення наукових підходів до формування концептуальних засад її забезпечення, а також визначення основних механізмів державної політики, спрямованих на підтримку

фінансової стійкості територіальних громад у процесі повоєнного відновлення України.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах реформи системи публічного управління забезпечення фінансової стійкості територіальних громад постає важливим напрямом реалізації державної політики розвитку територій. З позицій державного управління фінансова стійкість громад розглядається не лише як характеристика стану місцевих бюджетів, а як результат функціонування комплексної системи інституційних, організаційно-управлінських та ресурсних механізмів державної політики. У цьому контексті ефективність забезпечення фінансової стійкості територіальних громад визначається узгодженістю управлінських рішень на різних рівнях публічної влади, а також здатністю держави формувати ефективні інструменти підтримки територіального розвитку.

Особливого значення це питання набуває в контексті формування державної політики відновлення України, що передбачає не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, але й створення передумов для довгострокового соціально-економічного розвитку територій. У цій системі територіальні громади постають базовим рівнем реалізації управлінських рішень, а їх ресурсна спроможність визначає ефективність надання публічних послуг, реалізацію інвестиційних проєктів та здатність адаптуватися до сучасних соціально-економічних і безпекових викликів. Відповідно забезпечення фінансової стійкості територіальних громад має розглядатися як складник системи механізмів державного управління територіальним розвитком.

Державна політика відновлення територій формується як комплексна система стратегічних, інституційних та фінансово-економічних інструментів, спрямованих на відтворення економічного потенціалу регіонів, розвиток місцевої інфраструктури та підвищення спроможності територіальних громад. У межах цієї політики важливе значення мають механізми державного управління, що забезпечують координацію дій між центральними органами виконавчої

влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічного управління. Реалізація зазначених механізмів здійснюється через інструменти державної регіональної політики, систему міжбюджетних відносин, інструментарій державної підтримки територій, програмно-цільове бюджетування та стратегічне планування розвитку громад [13]. Застосування цих інструментів створює організаційні та ресурсні передумови для формування стабільної фінансової основи функціонування територіальних громад.

Державну політику відновлення України спрямовано на фінансову підтримку місцевих бюджетів для відбудови інфраструктури та стимулювання економічного зростання. Вона передбачає залучення капітальних інвестицій, модернізацію виробничого та невиробничого секторів, а також мобілізацію ресурсів для збалансування місцевих фінансів, що включає видатки розвитку у спеціальному фонді бюджетів [17]. Ключові аспекти державної політики відновлення місцевих бюджетів зображено на рисунку 1.

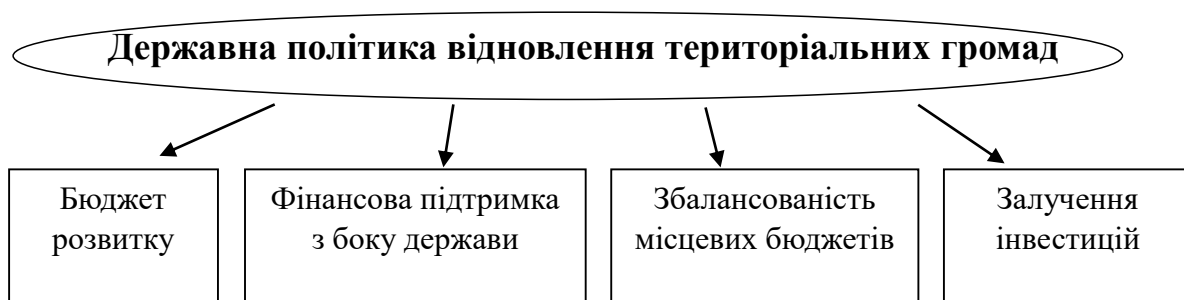

Рис. 1. Бюджетні інструменти державної політики відновлення територіальних громад.

Джерело: авторська розробка

Бюджет розвитку є складником спеціального фонду місцевих бюджетів, що використовується для фінансування капітальних видатків, реалізації інвестиційних проєктів та модернізації інфраструктури територіальних громад [1]. У контексті державної політики відновлення він постає важливим інструментом фінансового забезпечення реконструкції пошкоджених об'єктів, розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, а також стимулювання економічного зростання територій.

Фінансова підтримка територіальних громад є важливим елементом державної політики територіального розвитку, що реалізується через систему міжбюджетних трансфертів, субвенцій та інших інструментів державного фінансування. Її основним завданням є забезпечення належного рівня фінансової спроможності громад для виконання покладених на них повноважень, реалізації програм розвитку та модернізації соціально-економічної інфраструктури.

Збалансованість місцевих бюджетів є одним із базових принципів бюджетної системи, що передбачає відповідність обсягу бюджетних видатків наданим громадам ресурсам та джерелам доходів [1]. У системі державної політики відновлення цей принцип набуває особливої ваги, оскільки забезпечує фінансову стабільність територіальних громад, створює передумови для ефективного управління бюджетними ресурсами та підтримує сталість функціонування місцевих фінансів.

Залучення інвестицій розглядається як важливий напрям державної політики відновлення та розвитку територій, спрямований на стимулювання економічної активності на місцевому рівні [2]. Реалізація цього напрямку передбачає формування сприятливого середовища для інвестиційної діяльності, підтримку інноваційних і інфраструктурних проєктів, а також активізацію співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування та приватного сектору в процесі відбудови територій [14].

Одним із пріоритетних напрямів сучасної державної регіональної політики України постає впровадження територіально орієнтованого підходу до управління розвитком територіальних громад. Реалізацію цього підходу нормативно закріплено постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 року № 1493, якою затверджено перелік функціональних типів територій та визначено вимоги до показників для віднесення територіальних громад до відповідних категорій [15].

Запровадження такої класифікації територій є важливим кроком у формуванні нової моделі державної регіональної політики, оскільки дозволяє

застосовувати різні підходи до підтримки територіального розвитку залежно від особливостей територій. В умовах повоєнної відбудови та значних соціально-економічних трансформацій в Україні така класифікація дозволяє державі більш точно оцінювати потенціал, ризики та потреби окремих територій і застосовувати цільові інструменти державної підтримки. Фактично йдеться про перехід від універсального розподілу державних ресурсів до програмного підходу, за якого фінансові та інституційні інструменти розвитку адаптуються до специфіки конкретних типів територій. Відповідно до згаданої вище постанови Кабінету Міністрів України території поділяються на чотири основні функціональні типи (рисунок 2).

Рис. 2. Функціональні типи територій

Джерело: авторська розробка

Першу групу становлять території відновлення, до яких належать громади, що зазнали значного впливу збройної агресії російської федерації. Для включення громади до цього типу вона повинна відповідати щонайменше двом із встановлених критеріїв, зокрема: на її території відбувалися бойові дії або вона була тимчасово окупована; понад 20 відсотків об'єктів нерухомого майна зазнали пошкоджень або руйнувань; індекс податкоспроможності громади впродовж останніх трьох років становить менше ніж 0,9; кількість внутрішньо

переміщених осіб перевищує 20 відсотків населення громади станом на 1 січня 2022 року. Наразі до цієї категорії пропонується віднести 123 територіальні громади, розташовані переважно в прикордонних та прифронтових областях України [9].

Другу групу становлять території з особливими умовами для розвитку. До них належать громади, розвиток яких обмежується специфічними природними або географічними чинниками. Зокрема, це гірські території, заліснені або степові регіони, а також території з підвищеним рівнем техногенних чи екологічних ризиків. Для таких територій держава передбачає спеціальні механізми підтримки, спрямовані на подолання структурних обмежень їх соціально-економічного розвитку. Нині 208 громад віднесено до територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку; 85 громад – до гірських територій; 101 громада – заліснені території; 199 громад – степові території; 60 громад – природоохоронні території; 232 громади – сільські території. Як наголошує заступник Міністра розвитку громад та територій Олексій Рябикін, «визначення громад за функціональними типами територій потрібне для того, щоб у подальшому сформувані таргетовані програми підтримки для кожного з них. Це дозволить спрямовувати ресурси саме туди, де вони найбільше потрібні. Саме територіальний підхід є ключовим елементом політики згуртованості ЄС» [10].

Третю групу становлять території – регіональні полюси економічного зростання, що постають центрами економічної активності та інноваційного розвитку регіонів. Для них характерна висока концентрація економічних ресурсів, розвинена інфраструктура, значний інвестиційний потенціал та розвинені міжрегіональні економічні зв'язки. Такі території відіграють роль драйверів регіонального розвитку, формуючи економічні ефекти поширення для навколишніх громад.

Четверту групу формують території сталого розвитку, для яких характерні відносно стабільні соціально-економічні показники, диверсифікована

економічна структура та достатній рівень інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. Такі громади мають більш сприятливі умови для формування власної доходної бази місцевих бюджетів, розвитку підприємництва та залучення інвестицій.

Отже, кожен із визначених функціональних типів територій характеризується специфічними соціально-економічними умовами розвитку, що безпосередньо впливає на фінансову спроможність територіальних громад, структуру їх доходної бази та пріоритети використання бюджетних ресурсів. Відмінності в рівні економічної активності, демографічній ситуації, інфраструктурному забезпеченні та масштабах руйнувань в умовах війни зумовлюють потребу диференційованого підходу державної політики до підтримки таких територій. У зв'язку з цим доцільним є узагальнення основних соціально-економічних характеристик функціональних типів територій, властивих їм фінансових викликів та відповідних інструментів державної політики у вигляді систематизованої таблиці 1.

Як відомо, запровадження системи функціональних типів територій створює нову інституційну основу для реалізації державної регіональної політики та політики відновлення. Такий підхід дозволяє формувати адресні програми підтримки громад, більш ефективно розподіляти бюджетні ресурси та враховувати вплив війни, демографічні процеси та рівень економічної активності територій.

Функціональні типи територій територіальних громад та їх фінансові характеристики в системі державної політики відновлення

Функціональний тип території	Основні соціально-економічні характеристики	Ключові фінансові виклики для громад	Пріоритетні інструменти державної політики
Території відновлення	значні руйнування інфраструктури; зниження економічної активності; значна кількість внутрішньо переміщених осіб	скорочення доходної бази місцевих бюджетів; зростання соціальних видатків; дефіцит інвестиційних ресурсів	субвенції на відновлення інфраструктури; міжнародна фінансова допомога; державні інвестиційні програми
Території з особливими умовами розвитку	гірські, прикордонні, заліснені або інші території зі структурними обмеженнями розвитку	обмежений податковий потенціал; низька щільність населення; високі витрати на інфраструктуру	спеціальні державні програми підтримки; податкові стимули; інфраструктурні субвенції
Території сталого розвитку	стабільна економічна структура; відносно диверсифікована місцева економіка; достатній рівень інституційної спроможності	потреба модернізації інфраструктури; потреба підвищення інвестиційної активності	розвиток місцевого підприємництва; підтримка інвестиційних проєктів; програмно-цільове бюджетування
Регіональні полюси економічного зростання	висока концентрація економічної активності; розвинена інфраструктура; значний інвестиційний потенціал	необхідність розвитку транспортної та інноваційної інфраструктури; забезпечення збалансованого розвитку прилеглих територій	державні інвестиційні програми; підтримка інноваційних кластерів; державно-приватне партнерство

Джерело: *сформовано автором за [15]*

У цьому контексті питання забезпечення фінансової стійкості територіальних громад набуває особливої актуальності, оскільки різні функціональні типи територій характеризуються суттєвими відмінностями в доходній базі місцевих бюджетів, інвестиційному потенціалі та можливостях фінансування розвитку. Отже, оцінювання фінансової стійкості громад та формування механізмів управління місцевими фінансами повинні здійснюватися

з урахуванням їх функціонального типу та ролі в системі реалізації державної політики відновлення України [8].

У науковій літературі поняття фінансової стійкості територіальних громад трактується по-різному, залежно від дослідницьких підходів і методологічних позицій авторів. У працях українських дослідників фінансова стійкість переважно пов'язується зі здатністю місцевих бюджетів забезпечувати стабільне фінансування публічних функцій та підтримувати розвиток територій. Так, І. Чугунов розглядає фінансову стійкість як характеристику збалансованості бюджетної системи та здатності органів влади забезпечувати стабільність бюджетних процесів [19]. На думку А.Крисоватого і В. Опаріна, фінансова стабільність публічних фінансів значною мірою залежить від ефективності формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, що визначає результативність функціонування бюджетної системи [20]. У дослідженнях Я. Казюк фінансова стійкість територіальних громад визначається як здатність місцевих бюджетів підтримувати стабільний рівень фінансування розвитку територій та забезпечувати виконання повноважень органів місцевого самоврядування [6].

Для комплексного осмислення проблеми фінансової стійкості територіальних громад доцільно звернутися до зарубіжного наукового доробку, у якому ця проблематика досліджується в контексті формування та реалізації державної політики у сфері міжурядових фінансів і територіального розвитку.

У працях зарубіжних учених фінансова стійкість місцевих урядів трактується як важливий результат ефективної державної фінансової політики та функціонування системи міжурядових бюджетних відносин. Зокрема, у працях Р. Масгрейва обґрунтовується роль державної фінансової політики у забезпеченні ефективного розподілу ресурсів між рівнями влади та підтриманні стабільності функціонування бюджетної системи [21]. Вагомий внесок у розвиток теорії міжурядових фінансів зробили Р. Берд та Р. Бал, які наголошують, що ефективна державна політика фінансової децентралізації має

базуватися на формуванні стабільної доходної бази місцевих бюджетів та ефективних механізмах міжбюджетних трансфертів, що створює передумови фінансової спроможності місцевих урядів [18]. Водночас Дж. Стігліц у своїх дослідженнях публічних фінансів наголошує, що результативність державної політики значною мірою залежить від здатності органів влади забезпечувати стабільність фінансових ресурсів та ефективний розподіл бюджетних коштів між різними рівнями управління [22].

Узагальнення наявних наукових підходів свідчить про багатогранність трактувань поняття фінансової стійкості і дає змогу сформулювати цілісне уявлення про її сутність у системі публічного управління територіальним розвитком. З позицій публічного управління фінансова стійкість постає результатом взаємодії інституційних умов державної політики, механізмів державного управління та управлінських інструментів місцевого самоврядування. З огляду на це виникає потреба уточнення змісту цієї категорії в контексті державної політики розвитку територій. Виходячи з наведених теоретичних положень, нами сформульовано авторське визначення сутності фінансової стійкості територіальної громади (рисунок 3).

Фінансова стійкість у системі державної політики

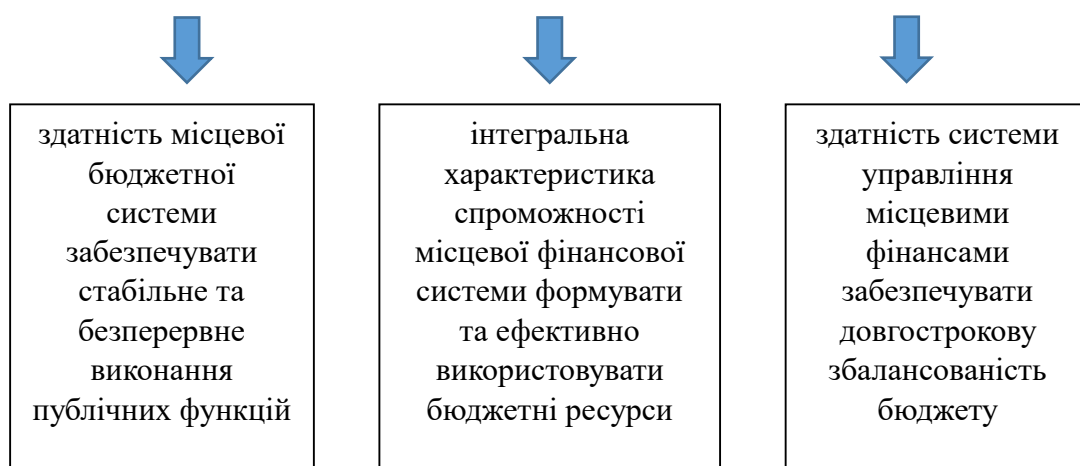

Рис. 3. Авторські підходи до визначення поняття «фінансова стійкість територіальної громади»

Фінансова стійкість територіальної громади може розглядатися як здатність місцевої бюджетної системи забезпечувати стабільне та неперервне виконання публічних функцій і реалізацію стратегічних завдань розвитку території на основі достатньої доходної бази, збалансованості бюджетних ресурсів, ефективного управління фінансовими потоками та здатності адаптуватися до зовнішніх економічних, соціальних і безпекових викликів.

У контексті процесів відновлення територій це поняття доцільно трактувати ширше – як інтегральну характеристику спроможності місцевої фінансової системи формувати та ефективно використовувати бюджетні ресурси, забезпечувати стабільність функціонування місцевих бюджетів, підтримувати інвестиційний розвиток території та адаптуватися до кризових і повоєнних трансформацій у процесі реалізації державної політики відновлення.

З позиції публічного управління фінансову стійкість територіальної громади може бути визначено як здатність системи управління місцевими фінансами забезпечувати довгострокову збалансованість бюджету, достатність фінансових ресурсів для виконання повноважень органів місцевого самоврядування та реалізації програм розвитку території, а також ефективну адаптацію бюджетної системи громади до структурних змін економічного середовища і викликів відновлення держави.

Отже, фінансову стійкість територіальних громад доцільно розглядати в системній площині як результат ефективного функціонування механізмів державного управління та бюджетної політики, спрямованих на забезпечення збалансованого розвитку, фінансової самодостатності та інституційної спроможності адміністративно-територіальних одиниць у процесі реалізації державної політики відновлення.

Наша концептуальна модель механізмів державної політики забезпечення фінансової стійкості територіальних громад передбачає системну взаємодію інституційних, організаційно-управлінських та фінансово-економічних інструментів, спрямованих на формування стабільної ресурсної бази місцевого

самоврядування, забезпечення збалансованості бюджетних процесів та підвищення спроможності територіальних громад до сталого розвитку і відновлення. Модель будується за принципом управлінської ієрархії реалізації державної політики, що передбачає послідовний взаємозв'язок між стратегічними цілями державної політики відновлення, інституційно-правовим середовищем її реалізації, механізмами державного управління, управлінськими інструментами органів місцевого самоврядування та системою оцінювання фінансової стійкості територіальних громад (рисунок 4).

Рис. 4. Державна політика забезпечення фінансової стійкості територіальних громад

Запропонована модель віддзеркалює функціонування системи публічного управління забезпечення фінансової стійкості територіальних громад у межах реалізації державної політики відновлення. На стратегічному рівні держава визначає цілі, пріоритети та інституційні засади розвитку територій. Важливу роль у цьому процесі відіграє інституційно-правове середовище, сформоване нормативно-правовими актами бюджетного законодавства, документами державної регіональної політики та програмами повоєнної відбудови. Саме ці інституційні засади визначають правила взаємодії між центральними органами влади, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічного управління в процесі формування й використання фінансових ресурсів територіального розвитку.

Реалізація державної політики на практиці забезпечується через механізми державного управління та управлінські інструменти органів місцевого самоврядування, що застосовуються в процесі планування та використання бюджетних ресурсів громад. Важливим елементом моделі постає система оцінювання, що забезпечує моніторинг результативності управлінських рішень та дозволяє визначати рівень фінансової стійкості територіальних громад на основі відповідних індикаторів. Підсумковим результатом функціонування такої системи є формування фінансово стійких територіальних громад, здатних забезпечувати стабільне виконання публічних функцій, підтримувати розвиток територій та ефективно реагувати на соціально-економічні й безпекові виклики.

Фінансова стійкість територіальних громад формується під впливом комплексу взаємопов'язаних складників, серед яких ключове значення мають доходна спроможність місцевих бюджетів, рівень бюджетної збалансованості, інвестиційна активність громад та наявність фінансових резервів. Доходна спроможність визначає можливості формування власної ресурсної бази територіальних громад, передбачає наявність стабільних джерел формування доходів місцевого бюджету, що забезпечують фінансування делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування. Вона проявляється

через рівень податкоспроможності громади, частку власних доходів у структурі бюджету та здатність місцевої економіки генерувати бюджетні надходження.

Бюджетна збалансованість характеризує спроможність місцевого бюджету підтримувати рівновагу між доходами і видатками та віддзеркалює можливості органів місцевого самоврядування забезпечувати стабільність бюджетного процесу. Вона свідчить про ефективність бюджетного планування, рівень виконання бюджетних показників та наявність фінансових резервів для покриття тимчасових касових розривів.

Водночас інвестиційна активність територій свідчить про їх економічний потенціал та здатність залучати ресурси для розвитку. Її виявом є спроможність територіальної громади спрямовувати фінансові ресурси на розвиток інфраструктури, модернізацію комунального господарства та реалізацію проектів територіального розвитку. Інвестиційний складник фінансової стійкості характеризується обсягом капітальних видатків, участю у програмах державного та міжнародного фінансування, а також можливістю залучення позабюджетних ресурсів [12].

Наявність фінансових резервів створює додаткові можливості для адаптації бюджетної системи громад до кризових ситуацій та непередбачуваних змін соціально-економічного середовища. Передбачається формування фінансових ресурсів, що можуть бути використані для реагування на кризові або непередбачувані ситуації. До таких резервів належать оборотний залишок коштів бюджету, вільні залишки бюджетних ресурсів, резервні фонди та інші інструменти фінансової стабілізації.

Невід'ємним елементом, що характеризує рівень фінансової стійкості територіальної громади, постає адаптивність бюджетної системи до зовнішніх викликів, що відбиває здатність місцевої фінансової системи реагувати на структурні зміни економічного середовища, воєнні ризики, демографічні трансформації та інші чинники невизначеності. У контексті реалізації плану відновлення України адаптивність проявляється через гнучкість бюджетного

управління, використання механізмів державної підтримки та залучення ресурсів.

Інституційна спроможність управління місцевими фінансами віддзеркалює рівень організаційної та управлінської спроможності органів місцевого самоврядування забезпечувати ефективне планування, розподіл і контроль використання бюджетних ресурсів. Вона реалізується через впровадження середньострокового бюджетного планування, використання програмно-цільового методу, застосування цифрових інструментів бюджетного менеджменту та функціонування механізмів фінансового контролю.

З урахуванням зазначених чинників доцільним є використання системного підходу до оцінювання фінансової стійкості територіальних громад із застосуванням взаємопов'язаних індикаторів, що характеризують ключові параметри функціонування місцевих бюджетів. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити податкоспроможність територій, збалансованість бюджетної системи, інвестиційні можливості та наявність фінансових резервів. Використання системи індикаторів забезпечує можливість порівняльного аналізу фінансового стану територіальних громад та формування обґрунтованих управлінських рішень у межах державної політики розвитку і відновлення територій (табл. 2).

Запропонована система показників дає можливість здійснювати комплексне оцінювання фінансової стійкості територіальних громад, ураховуючи не лише обсяг бюджетних ресурсів, а й ефективність їх формування та використання. Поєднання індикаторів доходної спроможності, бюджетної збалансованості, інвестиційного потенціалу та фінансових резервів дає можливість визначити реальний рівень фінансової стійкості громад та їх спроможність забезпечувати розвиток території в умовах війни і посткризового відновлення функціонування.

Отримані результати можуть бути використані для формування диференційованих механізмів державної підтримки територіальних громад залежно від їх фінансового стану. Водночас оцінка фінансової стійкості

територіальних громад має не лише аналітичне, а й управлінське значення, оскільки дозволяє визначити взаємозв'язок між параметрами функціонування місцевих бюджетів та інструментами державної політики у сфері розвитку територій. У цьому контексті важливим є встановлення відповідності між ключовими механізмами державного управління, управлінськими інструментами їх реалізації та показниками, що віддзеркалюють рівень фінансової стійкості територіальних громад.

Таблиця 2

Система індикаторів оцінювання фінансової стійкості територіальних громад

Блок оцінювання	Показник	Економічний зміст показника
Доходна спроможність	Доходи бюджету на одного жителя	Характеризує податкоспроможність громади та рівень фінансового забезпечення населення
	Частка власних доходів у структурі бюджету	Відбиває рівень фінансової автономії та незалежності від міжбюджетних трансфертів
	Темп зростання доходів бюджету	Показує динаміку фінансового розвитку громади
Бюджетна збалансованість	Рівень виконання доходної частини бюджету	Характеризує ефективність бюджетного планування та адміністрування доходів
	Співвідношення доходів і видатків	Віддзеркалює ступінь збалансованості бюджету
	Частка дефіциту (профіциту) бюджету	Показує рівень фінансової стабільності бюджету
Інвестиційна спроможність	Частка капітальних видатків у структурі бюджету	Характеризує орієнтацію бюджетної політики громади на розвиток
	Капітальні видатки на одного жителя	Відбиває інвестиційну активність та розвитковий потенціал громади
Фінансові резерви	Обсяг вільного залишку коштів бюджету	Характеризує фінансову гнучкість бюджету
	Частка резервного фонду бюджету	Віддзеркалює здатність бюджету реагувати на кризові ситуації

Джерело: *сформовано автором*

Такий підхід дає можливість оцінити управлінський вплив державної політики на фінансову спроможність громад та визначити пріоритетні напрями її вдосконалення (табл. 3).

Таблиця 3

Управлінські інструменти реалізації державної політики фінансової стійкості територіальних громад

Механізм державної політики	Управлінські інструменти	Показники фінансової стійкості	Управлінське значення
Бюджетна децентралізація	закріплення місцевих податків і зборів, розширення доходної бази громад	доходи загального фонду на одного жителя; частка власних доходів у структурі доходів бюджету	характеризує рівень фінансової автономії та податкоспроможності громади
Міжбюджетні відносини	базова дотація, реверсна дотація, субвенції з державного бюджету	частка трансфертів у доходах бюджету; рівень податкоспроможності території	відбиває ступінь залежності місцевих бюджетів від державної підтримки
Державна політика відновлення	інфраструктурні субвенції, програми регіонального розвитку, фонди відновлення	частка капітальних видатків у бюджеті; обсяг бюджету розвитку	характеризує спроможність громад забезпечувати відбудову та інвестиційний розвиток територій
Бюджетне планування	середньострокове бюджетне планування, програмно-цільовий метод	рівень виконання місцевих бюджетів; співвідношення доходів і видатків	віддзеркалює ефективність управління бюджетними ресурсами
Фінансова стабілізація	резервні фонди, оборотний залишок, управління залишками бюджетних коштів	обсяг вільного залишку коштів; розмір резервного фонду	характеризує здатність громади адаптуватися до кризових і непередбачуваних фінансових викликів

Джерело: *сформовано автором*

Подана в таблиці система взаємозв'язків свідчить, що фінансова стійкість територіальних громад формується під впливом комплексу механізмів державної політики, серед яких ключову роль відіграють бюджетна децентралізація,

система міжбюджетних відносин, інструменти державної політики відновлення, а також механізми бюджетного планування і фінансової стабілізації. Застосування відповідних управлінських інструментів впливає на основні параметри функціонування місцевих бюджетів: рівень доходної автономії, структуру бюджетних ресурсів, інвестиційні можливості громад та їх здатність адаптуватися до фінансових ризиків. Таким чином, підвищення фінансової стійкості територіальних громад значною мірою залежить від ефективності реалізації механізмів державного управління, спрямованих на зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування та забезпечення сталого розвитку територій.

Висновки. Узагальнення результатів дослідження засвідчує, що фінансова стійкість територіальних громад є не лише характеристикою стану місцевих бюджетів, а комплексним індикатором ефективності механізмів державної політики у сфері територіального розвитку. Фінансова стійкість громад формується під впливом взаємодії сукупності чинників: податкоспроможності територій, структури міжбюджетних відносин, інвестиційного потенціалу місцевої економіки та ефективності бюджетного управління. Це зумовлює потребу переходу від універсальних підходів державної підтримки до диференційованої моделі управління фінансовим розвитком територій, що враховує їх функціональні особливості та рівень фінансової спроможності.

Важливим напрямом удосконалення державної політики у цій сфері має стати впровадження системного моніторингу фінансової стійкості територіальних громад на основі комплексу інтегрованих бюджетних індикаторів. Такий підхід дозволить формувати об'єктивну інформаційну базу для ухвалення управлінських рішень щодо розподілу міжбюджетних трансфертів, реалізації програм регіонального розвитку та спрямування ресурсів державної політики відновлення. Доцільним є також інституційне закріплення використання системи показників фінансової стійкості громад у процесах

середньострокового бюджетного планування та формування державних і регіональних програм підтримки територіального розвитку.

Перспективним напрямом дальшого вдосконалення механізмів державного управління є формування адаптивної моделі фінансової підтримки територіальних громад, що передбачає диференціацію інструментів державної політики залежно від рівня їх фінансової стійкості та функціонального типу території. Реалізація такого підходу дозволить підвищити адресність державної підтримки, забезпечити ефективніше використання бюджетних ресурсів та створити умови для посилення фінансової автономії територіальних громад у процесі повоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 151.
2. Дудченко В., Щербаченко В., Лебідь В., Півень В., Пархоменко Д. Управління післявоєнною відбудовою України на основі державно-приватного партнерства : європейський досвід. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка*. 2025. № 24. С. 78-92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.24.8>.
3. Дяченко С. А., Соколова О. М. Обґрунтування пріоритетів державної стратегії повоєнної відбудови та структурної модернізації економіки України. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 7. С. 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-7-9>.
4. Калиновський А. О., Мирончук В. М., Калиновська Н. Л. Стратегії відновлення економіки України після війни : роль фінансового менеджменту. *Здобутки економіки : перспективи та інновації*. 2024. № 13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14445463>.

5. Казюк Я. Формування критеріїв та методики оцінювання спроможності територіальних громад : аналітичне дослідження / Центр політико-правових реформ. Київ, 2023.

6. Казюк Я. М., Венцель В. Т. Фінансова спроможність територіальних громад як основний елемент у забезпеченні реалізації повноважень органів місцевого самоврядування. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2024. № 1 (88). С. 357-364.

7. Красилюк В. Ф. Державна регіональна політика відновлення та розвитку деокупованих територіальних громад. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18103492>.

8. Лисяк Л. В., Кушнір А. І. Фінансова стійкість місцевих бюджетів : теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 1 (2). С. 472-475.

9. Міністерство розвитку громад та територій України. Україна впроваджує територіальний підхід : стартувало визначення громад за типами територій. 2026. URL: <https://mindev.gov.ua/news/ukraina-vprovadzhuie-terytorialnyi-pidkhid-startovalo-vyznachennia-hromad-za-typamy-terytorii>.

10. Міністерство розвитку громад та територій України. Мінрозвитку продовжує працювати над визначенням громад за функціональними типами територій. 2026. URL: <https://mindev.gov.ua/news/minrozvytku-prodovzhuie-pratsiuvaty-nad-vyznachenniam-hromad-za-funktsionalnymy-typamy-terytorii>.

11. Міністерство фінансів України. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.mof.gov.ua>.

12. Пишний М. В., Олійник О. А., Вишневецький Р. А. Інвестиційні моделі відновлення економіки України після війни. *Здобутки економіки : перспективи та інновації*. 2025. № 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14593400>.

13. Примуш М. В., Трофімова Г. Роль держави у формуванні політики післявоєнного відновлення. *Політичне життя*. 2025. № 4. С. 25–31. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.4>.

14. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 19.06.2025 № 4510-IX. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4510-20>.

15. Про визначення переліку функціональних типів територій та вимог до показників для віднесення територій до різних функціональних типів : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1493. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1493-2025-п>.

16. Рябушка Л. Б., Журавка О. С., Салов Д. О. Роль місцевих бюджетів у відновленні регіонального розвитку. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 214-221. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-214-221>.

17. Bird R. Subnational taxation in developing countries : A review of the literature. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*. 2011. Vol. 2, No. 1. P. 1-23.

18. Chugunov I., Radionov Y., Liubchak I. Financial stability of Ukraine under martial law. *Scientia fructuosa*. 2025. № 4 (162). P. 4-19. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2025\(162\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(162)01).

19. Krysovatyu A., Oparin V., Fedosov V., Yukhymenko P. Military realities of the fiscal space of public finances of Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). P. 404-414. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4029>.

20. Musgrave R. *The Theory of Public Finance : A Study in Public Economy*. New York : McGraw-Hill, 1959.

21. Stiglitz J. *Economics of the Public Sector*. 3rd ed. New York : W. W. Norton & Company, 2000.

REFERENCES

1. Bjudzhetnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 8 lypnia 2010 roku No. 2456-VI. (2010). *Uriadovyi kurier*, (151). [in Ukrainian]

2. Dudchenko, V., Shcherbachenko, V., Lebid, V., Piven, V., Parkhomenko, D. (2025). Upravlinnia pisliavoiennoiu vidbudovoiu Ukrainy na osnovi derzhavno-privatnoho partnerstva : yevropeiskyi dosvid. *Tavriiskyi naukovi visnyk. Serii : Ekonomika*, (24), 78-92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2025.24.8>. [in Ukrainian]
3. Diachenko, S. A., Sokolova, O. M. (2024). Obgruntuvannia priorytetiv derzhavnoi stratehii povoiennoi vidbudovy ta strukturnoi modernizatsii ekonomiky Ukrainy. *Kyivskiy ekonomichnyi naukovi zhurnal*, 7, 64-70. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-7-9>. [in Ukrainian]
4. Kalynovskyi, A. O., Myronchuk, V. M., Kalynovska, N. L. (2024). Stratehii vidnovlennia ekonomiky Ukrainy pislia viiny : rol finansovoho menedzhmentu. *Zdobutky ekonomiky : perspektyvy ta innovatsii*, 13. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14445463>. [in Ukrainian]
5. Kaziuk, Ya. (2023). Formuvannia kryteriiv ta metodyky otsiniuvannia spromozhnosti terytorialnykh hromad (analitichne doslidzhennia). Kyiv : Tsentr polityko-pravovykh reform. [in Ukrainian]
6. Kaziuk, Ya. M., Ventsel, V. T. (2024). Finansova spromozhnist terytorialnykh hromad yak osnovnyi element u zabezpechenni realizatsii povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia. *Visnyk Khersonskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*, 1 (88), 357-364. [in Ukrainian]
7. Krasiliuk, V. F. (2025). Derzhavna rehionalna polityka vidnovlennia ta rozvytku deokupovanykh terytorialnykh hromad. *Ukrainskyi polityko-pravovi dyskurs*, (18). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18103492>. [in Ukrainian]
8. Lysiak, L. V., Kushnir, A. I. (2019). Finansova stiikist mistsevykh biudzhektiv : teoretychnyi aspekt. *Molodyi vchenyi*, 1 (2), 472-475. [in Ukrainian]
9. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. (2026). Ukraina vprovadzhuie terytorialnyi pidkhid : startovalo vyznachennia hromad za typamy terytorii. URL: <https://mindev.gov.ua/news/ukraina-vprovadzhuie-terytorialnyi-pidkhid-startovalo-vyznachennia-hromad-za-typamy-terytorii>. [in Ukrainian]

10. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. (2026). Minrozvytku prodovzhuie pratsiuvaty nad vyznachenniam hromad za funktsionalnymy typamy terytorii. URL: <https://mindev.gov.ua/news/minrozvytku-prodovzhuie-pratsiuvaty-nad-vyznachenniam-hromad-za-funktsionalnymy-typamy-terytorii>. [in Ukrainian]
11. Ministerstvo finansiv Ukrainy. *Ofitsiinyi sait*. URL: <https://www.mof.gov.ua>. [in Ukrainian]
12. Pyshnyi, M. V., Oliinyk, O. A., Vyshnevskyi, R. A. (2025). Investytsiini modeli vidnovlennia ekonomiky Ukrainy pislia viiny. *Zdobutky ekonomiky : perspektyvy ta innovatsii*, (14). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14593400>. [in Ukrainian]
13. Prymush, M. V., Trofimova, H. (2025). Rol derzhavy u formuvanni polityky pisliavoiennoho vidnovlennia. *Politychne zhyttia*, 4, 25-31. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2025.4.4>. [in Ukrainian]
14. Pro publichno-pryvatne partnerstvo : Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2025 roku No. 4510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4510-20>. [in Ukrainian]
15. Pro vyznachennia pereliku funktsionalnykh typiv terytorii ta vymoh do pokaznykiv dlia vidnesennia terytorii do riznykh funktsionalnykh typiv : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 lystopada 2025 roku No. 1493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1493-2025-p>. [in Ukrainian]
16. Riabushka, L. B., Zhuravka, O. S., Salov, D. O. (2024). Rol mistsevykh biudzhetyv u vidnovlenni rehionalnoho rozvytku. *Biznes Inform*, 4, 214-221. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-214-221>. [in Ukrainian]
17. Bird, R. (2011). Subnational taxation in developing countries : A review of the literature. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 2 (1), 1-23. [in English]
18. Chugunov, I., Radionov, Y., Liubchak, I. (2025). Financial stability of Ukraine under martial law. *Scientia Fructuosa*, 4 (162), 4-19. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2025\(162\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(162)01). [in Ukrainian]

19. Krysovaty, A., Oparin, V., Fedosov, V., Yukhymenko, P. (2023). Military realities of the fiscal space of public finances of Ukraine. *Financial and Credit Activity : Problems of Theory and Practice*, 3 (50), 404-414. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4029>. [in Ukrainian]

20. Musgrave, R. (1959). *The Theory of Public Finance : A Study in Public Economy*. New York : McGraw-Hill. [in English]

21. Stiglitz, J. (2000). *Economics of the Public Sector*. 3rd ed. New York : W. W. Norton & Company. [in English]

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026